

DOI 10.11603/m.2414-5998.2024.1.14578
УДК 37.032.2

В. Й. Кульчицький

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5863-3204>

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України
**ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

V. Y. Kulchytskyi

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

**FORMATION OF PATRIOTIC VALUES IN HIGHER EDUCATION
STUDENTS OF MEDICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION OF
UKRAINE IN TODAY'S CONDITIONS**

Анотація. У статті розглянено актуальні питання формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних закладів вищої освіти України в умовах сьогодення. Актуальність дослідження визначається тим, що формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних закладів вищої освіти в сучасних умовах має важливе значення для підтримки національної ідентичності та розвитку суспільства. З'ясовано, що досліджуваний процес потребує комплексного підходу. Автор виокремлює такі патріотичні цінності, як: громадянська свідомість та відповідальність; професійна мораль та етика; гуманізм та соціальна відповідальність; готовність до служіння та смиренності; повага до історії та культури; толерантність та розуміння інших культур. Визначено ряд проблем та труднощів, які властиві формуванню патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних закладів вищої освіти України, такі, як: зміна ціннісних орієнтирів; процеси глобалізації та суспільні зміни; відсутність належного національно-патріотичного виховного процесу в освітніх установах. Виділено основні стратегії, які необхідно використовувати для формування патріотичних цінностей у студентів медичних університетів в умовах сьогодення, такі, як: освітній процес; патріотична практика; підтримка психологічного здоров'я; менторство та приклад викладачів; інформаційна робота; стимулювання громадянської активності; формування етичних цінностей; стимулювання самовдосконалення. Встановлено, що патріотичні цінності відіграють важливу роль у професійному становленні майбутнього медичного працівника з кількох ключових причин: обов'язок перед спільнотою; сприяння здоров'ю нації; етика та професійна поведінка; громадська активність та відповідальність. Зроблено висновки про те, що формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних закладів вищої освіти України є надзвичайно важливим, оскільки вони в майбутньому можуть опинитись у ситуаціях, де їхні професійні знання та цінності стануть ключовими для успішної медичної практики та взаємодії з пацієнтами, а також для створення позитивного національного образу та підтримки розвитку суспільства в цілому.

Ключові слова: патріотичні цінності; патріотизм; здобувачі вищої освіти; медичний заклад вищої освіти; майбутній фахівець.

Abstract. The article examines the topical issues of the formation of patriotic values among students of higher education at medical institutions of higher education of Ukraine in today's conditions. The relevance of the study is determined by the fact that the formation of patriotic values in students of higher education in medical institutions of higher education in modern conditions is important for the maintenance of national identity and the development of society. It was found that the researched process needs a comprehensive approach. The author singled out such patriotic values as: civic consciousness and responsibility; professional morals and ethics; humanism and social responsibility; readiness for service and humility; respect for history and culture; tolerance and understanding of other cultures. A number of problems and difficulties inherent in the formation of patriotic values among students of higher education at medical institutions of higher education of Ukraine have been identified: a change in value orientations; processes of globalization and social changes; lack of proper national-patriotic educational process in educational institutions. The main strategies that must be used for the formation of patriotic values in students of higher education at medical universities in today's conditions are highlighted: the educational process; patriotic practice; psychological health support; mentorship and example of teachers; information work; stimulation of civic activity; formation of ethical values; stimulation of self-improvement. It has been established that patriotic values play an important role in the professional development of a future health worker for several key reasons: duty to the community; promoting the health of the nation; ethics and professional conduct; public activity and responsibility. It was concluded that the formation of patriotic values in students of higher education of medical institutions of higher education of Ukraine is extremely important, because in the future they may find themselves in situations where their professional knowledge and values will become key for successful medical practice and interaction with patients, as well as for creating a positive national image and support for the development of society as a whole.

Key words: patriotic values; patriotism; students of higher education; medical institution of higher education; future specialist.

© В. Й. Кульчицький

Вступ. В умовах військової агресії проти нашої країни величезного значення набуває необхідність удосконалення інституцій вищої освіти як щодо змісту, так і стосовно системи виховання, бо саме від фахівця нової генерації залежить майбутнє країни. Перед професійною освітою стоїть багато завдань, але найголовніше – виховати гідних громадян, всебічно розвинених особистостей із високим рівнем інтелекту, здатних адаптуватися до вимог сучасного життя. Саме тому формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) в сучасних умовах має важливе значення для підтримки національної ідентичності та розвитку суспільства.

У нових суспільно-політичних реаліях в Україні все більшої гостроти набуває виховання в майбутніх фахівців почуття патріотизму. Підтвердженням цього є Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022), який передбачає виховання у молоді духовних, національних, громадянських цінностей, а також формування «оборонної свідомості», що є особливо актуальним для студентів медичних ЗВО в контексті їхньої професійної підготовки, зокрема як бойових медиків, волонтерів, просвітницьких діячів [4].

Водночас Міністерство освіти і науки України затвердило 9 червня 2022 р. нову Концепцію патріотичного виховання в системі освіти. У документі зазначено, що на сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на утвердження в суспільстві, у свідомості і почуттях громадян соціально значущих патріотичних цінностей, поглядів і переконань, пошани до культурного й історичного минулого України, до її традицій [1, с. 407–420].

Наукознавчим проблемам патріотичного виховання значну увагу приділяли О. Абрамчук, І. Бех, Н. Волошина, А. Гангал, О. Гевко, К. Журба, Ю. Завалевський, П. Ігнатенко, М. Качура, В. Кириченко, Б. Кобзар, О. Коркішко, Р. Петронговський, Ю. Руденко, В. Фарфоровський, К. Чорна. Низку наукових розвідок (А. Бойко, С. Гончаренка, О. Сухомлинської) присвячено патріотичному вихованню як суспільному феномену та його соціокультурній спрямованості. Усебічному аналізу системи цінностей студентів медичних ЗВО України при-

свячено дисертаційне дослідження О. Христенко – «Теоретико-методичні засади розвитку системи цінностей студентів у медичних закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – 20-ті рр. ХХІ ст.)». Різні аспекти проблематики організації та проведення патріотичного виховання у студентів медичних ЗВО України вивчали в межах власних досліджень Г. Баля, Т. Городова-Андрєєва, О. Кизименко, О. Ковальов, О. Люлька, В. Ляховський, А. Ляховська, І. Немченко, Р. Рябушко, Н. Чернюк. Дослідники підкреслювали, що патріотизм є однією з найважливіших рис кожного громадянина, інтегрованою якістю особистості.

Отже, виникає потреба в системному дослідженні питання формування патріотичних цінностей, власне, сучасних студентів медичних ЗВО України як майбутніх фахівців з метою наукового осмислення.

Мета статті – здійснення психолого-педагогічного виміру формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України в умовах сьогодення.

Теоретична частина. Патріотичні цінності відіграють важливу роль у процесі формування особистості здобувача вищої освіти медичних ЗВО України, де виховання почуття відповідальності за здоров'я та добробут громадян стає необхідною складовою освітнього процесу. Тут важливо розуміти, що здобуття професії медика (фармацевта) не обмежується тільки оволодінням професійної компетентності, технічних навичок і знань, воно передбачає також виховання почуття моральної та етичної відповідальності. Студенти медичних ЗВО України повинні бути свідомі своєї ролі в суспільстві. Патріотичні цінності допомагають сформувати у здобувача вищої освіти розуміння того, як вони в умовах сьогодення можуть допомогти країні через свою майбутню професію. Ця допомога реалізується насамперед через надання медичних послуг в умовах кризи, активну участь у громадських програмах із підвищення медичної грамотності, а також програму постійного професійного розвитку для підвищення рівня медичної допомоги в країні.

Отже, формування патріотичних цінностей у здобувача вищої освіти медичних ЗВО – це важливий аспект виховання, що сприяє розвитку відповідальності, громадянської активності та почуття належності до спільноти.

Необхідно відзначити, що формування патріотичних цінностей у студентів-медиків – це процес, який потребує комплексного підходу. Освітній процес може стати однією з ключових складових у

вихованні у здобувача вищої освіти глибокого розуміння та відчуття приналежності до своєї країни та її цінностей.

Саме тому у ракурсі нашого наукового дослідження доцільно виокремити такі патріотичні цінності, як: *громадянська свідомість та відповідальність* (формування у здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України усвідомлення свого місця в суспільстві та відповідальності за допомогу і підтримку громадян у складних ситуаціях, зокрема в умовах військової агресії проти нашої країни); *професійна мораль та етика* (розвиток моральних цінностей у студентів, надаючи їм розуміння професійної етики та моральних принципів, які допомагають у наданні медичної допомоги у будь-яких цілях); *гуманізм та соціальна відповідальність* (розвиток почуття соціальної справедливості та гуманізму, уміти бачити не тільки медичні потреби, але й їхні соціальні та психологічні аспекти); *готовність до служіння та смиренності* (високі стандарти служіння, готовності допомогти незалежно від потреб, а також виявлення смиренності та самопожертви в інтересах захисту та допомоги іншим); *повага до історії та культури* (повага до власної історії, культури, традицій та цінностей своєї країни, що, у свою чергу, підсилюють почуття приналежності та відповідальності за неї); *толерантність та розуміння інших культур* (розуміння та повага до інших культур, ідей та світоглядів, формування толерантного підходу до різноманітності).

Формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України може зіткнутися з рядом проблем та труднощів у сучасних умовах. Наведемо приклад кількох факторів, які можуть впливати на цей процес в умовах сьогодення: *зміна ціннісних орієнтирів* (беззаперечним є той факт, що сучасне суспільство впливає на молоде покоління через масові медіа, соціальні мережі та інші канали комунікації. Часто цінності та ідеали патріотизму можуть бути втрачені або не отримувати належної уваги через вплив інших, інколи більш комерційно або індивідуалістично налаштованих цінностей); *процеси глобалізації та суспільні зміни* (у сучасному світі ідеї патріотизму часто стикаються з глобальними цінностями та космополітизмом. Отже, сучасне суспільство може мати різні погляди на патріотизм та національну ідентичність. Глобалізація, швидкі зміни соціальних цінностей та культурних впливів можуть затінювати значення патріотизму для здобувачів вищої освіти); *відсутність належного національно-патріотичного виховного*

процесу в освітніх установах (питання формування патріотизму, національної ідентичності та вивчення історії країни є важливими складовими елементами освітнього процесу, які впливають на формування світогляду молодшої людини та розуміння власної культури. Якщо в освітньо-професійних програмах наявний брак зосередженості на цих питаннях, це, у свою чергу, може призвести до дефіциту базових знань у здобувачів вищої освіти щодо національної історії та культури) [2, с. 173–175].

Саме тому важливо створити баланс між стимулюванням патріотичних почуттів та заохоченням розвитку світогляду, який враховує глобальний світовий контекст. Такий підхід дозволить здобувачам вищої освіти медичних ЗВО України більше розуміти та цінувати свою країну, одночасно розвиваючи критичне мислення та розуміння світу загалом.

Для успішного формування патріотичних цінностей серед студентів медичних університетів в умовах сьогодення важливо створити комплексну системну програму, що включає психологічну, етичну, фізичну та академічну підтримку, спрямовану на збереження морального духу, безпеки та ефективного навчання. Необхідно наголосити на тому, що формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України важливе для їх подальшої професійної діяльності та сприяння розвитку національної медичної системи в цілому.

Отже, кристалізація патріотизму у майбутніх фахівців медичної галузі потребує системної роботи не лише в аудиторії, а й у позааудиторний час, створюючи сприятливе середовище для внутрішнього зростання та розвитку їхньої національної свідомості. Розглянемо стратегії, які, на нашу думку, необхідно використовувати для формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних університетів в умовах сьогодення:

1. Освітній процес:

- Включення спеціальних курсів в освітньо-професійні програми, в яких висвітлюються різноманітні аспекти патріотизму, етики та громадянської відповідальності.

- Проведення лекцій, тренінгів та дискусій, організація виставок, конференцій, присвячених історії та цінностям країни, її культурному спадку, доленосним подіям у вітчизняній історії.

- Створення форумів або клубів для обговорення питань, пов'язаних із медичною етикою, професійними викликами, та ролі медичного працівника в суспільстві в умовах сьогодення.

- Підтримка національних досягнень у медицині. Акцент на дослідженні та популяризації власних досягнень у медичній (фармацевтичній) науці, технологіях та лікуванні.

2. Патріотична практика:

- Волонтерська діяльність у медичних установах та благодійних громадських організаціях, які надають допомогу постраждалим внаслідок повномасштабного вторгнення.

- Участь у благодійних акціях, спрямованих на підтримку військових, постраждалих громадян та їх сімей.

3. Підтримка психологічного здоров'я:

- Організація психологічної підтримки для здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України, які навчаються та працюють у важких умовах, спричинених вторгненням.

- Створення групи підтримки та обміну досвідом для студентів, щоб спільно переживати та подолати психологічні труднощі.

- Забезпечення можливостей для здобувачів вищої освіти медичних університетів отримати навички копію в умовах стресу та емоційного навантаження, які можуть виникати під час військових дій.

4. Менторство та приклад викладачів:

- Менторство та особистий приклад викладачів та керівництва університету, через їхні дії та слова, суттєво впливають на студентів, сприяють формуванню у молодих людей відчуття значущості та важливості через надання медичної допомоги і підтримки національній системі охорони здоров'я.

5. Інформаційна робота:

- Регулярне інформування здобувачів вищої освіти про новини та події, що відбуваються в країні, та їх вплив на суспільство.

- Організація дискусій та зустрічей з учасниками війни, ветеранами та іншими особами, які можуть поділитися своїм досвідом та переживаннями.

- Організація лекцій, майстер-класів із лікарями, які працюють на передовій, щоб студенти отримали інформацію та розуміння професійних аспектів медичної допомоги під час війни.

- Обговорення актуальних питань. Важливо створити можливості для обговорення сучасних проблем та викликів, з якими стикається суспільство, і розглянути, як саме працівник медичної сфери може вплинути на вирішення цих питань для майбутнього країни.

6. Стимулювання громадянської активності:

- Підтримка участі у студентських об'єднаннях, які займаються питаннями соціального захисту,

прав людини, громадянських прав та обов'язків.

- Стимулювати здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України брати активну участь у громадських ініціативах, спрямованих на покращення медичної допомоги в різних регіонах країни.

7. Формування етичних цінностей:

- Відпрацювання етичних стандартів та норм професійної поведінки в медичній практиці в умовах кризи.

8. Стимулювання самовдосконалення:

- Заохочення здобувачів вищої освіти медичних ЗВО до постійного професійного зростання, розвиток навичок та знань викликають у студентів почуття гордості за свою професію та країну.

Вважаємо, що розглянуті заходи та ініціативи сприятимуть формуванню у здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України патріотичних цінностей, відповідальності та готовності надавати медичну допомогу в складних умовах військового стану.

Необхідно відзначити, що формування патріотичних цінностей відіграє важливу роль у становленні особистості здобувача вищої освіти медичних ЗВО України з кількох причин, а саме: *гуманізація медичної практики* – патріотичні цінності сприяють розвитку високої моралі та етики серед студентів, що в подальшому вплине на їх професійну діяльність; *відчуття відповідальності перед країною* – формування патріотичних цінностей спонукає здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України відчувати відповідальність за здоров'я та добробут громадян своєї країни, мотивуючи їх надавати якісну медичну допомогу та сприяти розвитку системи охорони здоров'я; *розвиток патріотичного підходу до професійної діяльності* – патріотизм у поєднанні з медичним фахом може стати мотивацією для постійного самовдосконалення, прагнення до професійного зростання та внесення позитивних змін у сферу медицини (фармації) у власній країні; *утвердження національної ідентичності та культурного спадку* – розвиток патріотичних цінностей допомагає студентам усвідомити значення та унікальність культурних традицій своєї країни, що впливає на їх сприйняття світу та власної професійної діяльності [5, с. 100–102].

Отже, формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних ЗВО України відіграє важливу роль у формуванні особистості майбутнього працівника медичної сфери, готового не лише надавати медичну допомогу, але й бути відповідальними громадянином, активним учасником системи охорони здоров'я своєї країни.

Саме тому необхідно зазначити, що патріотичні цінності є одним із ключових елементів у професійному становленні майбутнього медичного працівника з кількох причин, таких, як:

– *обов'язок перед спільнотою*. Професія медичного фаху вимагає високого рівня відданості та відповідальності перед пацієнтами та спільнотою. Патріотичні цінності, у даному випадку, є додатковим мотивом для надання якісної та ефективної медичної допомоги;

– *сприяння здоров'ю нації*. Працівник медичної сфери виступає одним із стовпів національного здоров'я. Патріотичні цінності стимулюють майбутніх медичних працівників до бажання покращувати здоров'я своєї нації, боротися з захворюваннями та працювати на благо своєї країни;

– *етика та професійна поведінка*. Патріотичні цінності сприяють формуванню етичних принципів у майбутніх медичних фахівців, спонукають ставитися до виконання своїх обов'язків чесно, відповідально та з увагою до кожного пацієнта незалежно від їх походження чи соціального статусу;

– *громадська активність та відповідальність*. Патріотичність стає стимулом для активної участі у громадських програмах з метою покращення медич-

ної системи, розвитку та вдосконалення медичної освіти, а також наукових досліджень [3, с. 135–140].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, формування патріотичних цінностей у здобувача вищої освіти медичних ЗВО України є надзвичайно важливим, оскільки вони в майбутньому можуть опинитись у ситуаціях, де їхні професійні знання та цінності стануть ключовими для успішної медичної практики та взаємодії з пацієнтами, а також для створення позитивного національного образу та підтримки розвитку суспільства в цілому.

Загалом, патріотичні цінності мають потенціал стати важливим фундаментом для формування моральних, етичних та професійних якостей у майбутніх фахівців медичної сфери, сприяючи становленню комплексної та відповідальної особистості.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розуміння процесу формування патріотичних цінностей у студентів медичних університетів України. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок може стати аналіз підходів до формування патріотичних цінностей у здобувачів вищої освіти медичних ЗВО за кордоном, щоб визначити найбільш ефективні методи та стратегії.

Список літератури

1. Волошина Н. М. Формування патріотизму українського суспільства в сучасних умовах / Н. М. Волошина, А. В. Гангал // Вісник науки та освіти. – 2023. – № 1 (7). – С. 407–420.

2. Організація і проведення патріотичного виховання студентів на кафедрі хірургії № 1 / І. І. Немченко, О. П. Ковальов, О. М. Люлька [та ін.] // Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (22 берез. 2018 р.). – Полтава, 2018. – 267 с.

3. Особливості виховання студентів медичних закладів вищої освіти / І. Немченко, В. Ляховський, О. Ковальов [та ін.] // Наукові ракурси. – 2020. – Вип. 2. – С. 135–140.

4. Христенко О. М. Теоретико-методичні засади розвитку системи цінностей студентів у медичних закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – 20-ті рр. ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук / О. М. Христенко. – Дрогобич, 2023. – 40 с.

5. Чернюк Н. В. Роль національно-патріотичного виховання у формуванні особистості студента медичного університету / Н. В. Чернюк // Галицький лікарський вісник. – 2014. – Т. 21. – С. 100–102.

References

1. Voloshyna, N.M., & Hanhal, A.V. (2023). Formuvannya patriotyzmu ukrainskoho suspilstva v suchasnykh umovakh [Formation of patriotism of Ukrainian society in modern conditions]. *Visnyk nauky ta osvity – Herald of science and education*, 1(7), 407-420 [in Ukrainian].
2. Niemchenko, I.I., Kovalov, O.P., Liulka, O.M., Kyzyomenko, O.O., & Liakhovskyi, V.I. (2018). Orhanizatsiia i provedennia patriotychnoho vykhovannia studentiv na kafedri khirurgii № 1 [Organization and implementation of patriotic education of students at the Department of Surgery No. 1]. *Aktualni pytannia kontroliu yakosti osvity u vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladakh – Current issues of quality control of education in higher medical educational institutions: Proceedings of a scientific and practical conference with international participation. Poltava* [in Ukrainian].
3. Niemchenko, I., Liakhovskyi, V., Kovalov, O., Liulka, O., Balia, H., Horodova-Andrieieva, T., ... Riabushko R. (2020). Osoblyvosti vykhovannia studentiv medychnykh zakladiv vyshchoi osvity [Peculiarities of upbringing of students of medical institutions of higher education]. *Naukovi rakursy – Scientific perspectives*, 2, 135-140 [in Ukrainian].
4. Khrystenko, O.M. (2023). Teoretyko-metodychni zasady rozvytku systemy tsinnosti studentiv u medychnykh zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy (druga polovyna XX – 20-ti rr. XXI st.) [Theoretical and methodological framework for development of the value system of future doctors in the institutions of higher medical education of Ukraine (second half of the 20th – 20s of the 21st century)]. *Extended abstract of Doctor's thesis. Drohobych* [in Ukrainian].
5. Cherniuk, N.V. (2014). Rol natsionalno-priortychnoho vykhovannia u formuvanni osobystosti studenta medychnoho universytetu [The role of national-patriotic education in the formation of the personality of a medical university student]. *Halytskyi likarskyi visnyk – Galician Medical Herald*, 21, 100-102 [in Ukrainian].

Отримано 29.02.2024.
Рекомендовано 05.03.2024.

Електронна адреса для листування: kulchytskyjvy@tdmu.edu.ua